

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΣΑΚΑΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΜΑΡΕΤΤΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ
1978

ΚΕΦ. Β'. Περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας, καὶ τίς ἡ θεία ἔνωσις καὶ διάκρισις.

Τὴν θεαρχικὴν ὅλην ὑπαρξιν ὃ τι ποτέ ἐστὶν ἡ αὐτοαγαθότης ἀφορίζουσα καὶ ἐκφαίνουσα πρὸς τῶν λογίων ὑμνῆται. Καὶ τί γὰρ ἄλλο μαθεῖν ἔστιν ἐκ τῆς ἱερᾶς θεολογίας, ὁπόταν φησὶ τὴν θεαρχίαν αὐτὴν ὑφηγουμένην εἰπεῖν: *Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός.* Τοῦτο μὲν οὖν, καὶ ἐν ἄλλοις ἐξετασθέν, ἡμῖν ἀποδέδεικται, τὸ πάσας ἀεὶ τὰς θεοπρεπεῖς θεωνομίας οὐ μερικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὅλης καὶ παντελοῦς, καὶ ὁλοκλήρου καὶ πλήρους θεότητος ὑπὸ τῶν λογίων ὑμνεῖσθαι, καὶ πάσας αὐτάς, ἀμερῶς, ἀπολύτως, ἀπαρατηρήτως, ὁλικῶς, ἀπάσῃ τῇ ὁλότητι τῆς ὁλοτελοῦς, καὶ πάσης θεότητος ἀνατίθεσθαι. Καὶ γοῦν, ὥς ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὑποτυπώσεσιν ὑπεμνήσαμεν, εἰ μὴ περὶ τῆς ὅλης θεότητος φαίη τις τοῦτο εἰρῆσθαι, βλασφημεῖ, καὶ ἀποσχίζειν ἀθέσμως τολμᾷ τὴν ὑπερῆνωμένην ἐνάδα. Ῥητέον οὖν, ὥς ἐπὶ πάσης θεότητος αὐτὸ ἐκκληπτέον· καὶ γὰρ αὐτὸς τε ὁ ἀγαθοφυῆς ἔφη Λόγος· *Ἐγὼ ἀγαθός εἰμι*· καὶ τίς τῶν θεολήπτων προφητῶν ὑμνεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν. Καὶ αὐθις τό· *Ἐγὼ εἰμι ὁ ὧν, εἰ μὴ καθ' ὅλης φήσουσι τῆς θεότητος ὑμνεῖσθαι, καθ' ἓν δὲ μέρος αὐτὸ περιγράψαι βιάσαιντο, πῶς ἀκούσονται τοῦ·* *Τὰ δεξιὰ ἔχει ὁ ὧν, ὁ ἔρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ·* καὶ *Σὺ δὲ ὁ αὐτός εἶ*· καὶ τὸ *Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὧν, ὁ παρὰ Πατρός ἐκπορεύεται*· Καὶ εἰ μὴ ὅλην εἶναί φασι τὴν θεαρχικὴν ζωὴν, πῶς ἀληθῆς ὁ φήσας ἱερὸς λόγος· *Ὡς περὶ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ*· καὶ *Ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιόν*· *Ὅτι δὲ καὶ τὴν κυρείαν ἔχει τῶν ὅλων ἡ ὅλη θεότης, περὶ μὲν τῆς θεογόνου θεότητος, ἢ τῆς οὐκῆς οὐδὲ εἰπεῖν ἔστιν, ὥς οἶμαι, ποσαχὴ τῆς θεολογίας ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διαθρυλεῖται τὸ Κύριος· ἀλλὰ καὶ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι.* Καὶ τὸ καλὸν δὲ καὶ τὸ σοφὸν ἐπὶ τῆς ὅλης θεότητος ὑμνεῖται, καὶ τὸ φῶς, καὶ τὸ θεοποιόν, καὶ τὸ αἷτιον, καὶ πάντα ὅσα τῆς ὅλης θεαρχίας ἐστίν, εἰς πᾶσαν ἀνάγει τὰ λόγια τὴν θεαρχικὴν ὑμνοδίαν· περιληπτικῶς μὲν, ὥς ὅταν λέγῃ· *Τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ*· διεξοδικῶς δέ, ὥς ὅταν φαίῃ· *Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται*, καὶ *Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε*· καὶ *Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθῇ σονται.* Καὶ ἵνα συλλήβδην φαίῃ τις, αὐτὸς ὁ θεαρχικὸς ἔφη Λόγος· *Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν*, καί, *Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστι, καί,*

*ΚΕΦ. Β'. Ἡ θεολογία τῆς ἐνότητος καὶ ἡ θεολογία τῆς διάκρισης.
Ποιό εἶναι τὸ νόημα τῆς θείας ἐνότητος καὶ διάκρισης.*

I. Ὅτι καθορίζει καὶ μᾶς γνωρίζει τὴ θεαρχικὴ ὑπαρξὴ στὸ σύνολό της, ὅτι καὶ νὰ ᾖ, ὑμνεῖται ἀπὸ τὴ Γραφὴ ἢ αὐτοαγαθότητα. Καὶ τί ἄλλο μποροῦμε νὰ μάθομε ἀπὸ τὴν ἱερὴ θεολογία, ὅταν ἡ γραφὴ μᾶς λέει ὅτι ἡ ἴδια ἢ θεαρχία ἀπαντώντας εἶπε: *Γιατὶ μὲ ρωτᾷς γιὰ τὸν ἀγαθόν; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θεόν.* Τοῦτο τὸ ἐξετάσαμε καὶ σὲ ἄλλα γραπτὰ μας καὶ τὸ ἔχομε ἀποδείξει, ὅτι ὅλες οἱ θεωνυμίες ποὺ ἀρμόζουν στὸ θεὸ δὲ λέγονται ἀπὸ τὴ γραφὴ γιὰ τὰ μέρη ἀλλὰ γιὰ τὴ σύνολη καὶ ἀκέραιη καὶ ὁλόκληρη καὶ πλήρη θεότητα καὶ αὐτὲς ὅλες ἀναφέρονται ἀνεξάρτητα ἀπὸ μέρη, ἀπόλυτα, χωρὶς περιορισμό, ὁλικά, σὲ ὅλη τὴν ὁλότητα τῆς τέλειαις καὶ σύνολης θεότητος. Καὶ λοιπόν, ὅπως ἔχομε ὑπενθυμίσει στὶς Θεολογικὰς Ὑποτυπώσεις μας, ἂν τυχὸν ἰσχυριστεῖ κανένας ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὴ σύνολη θεότητα, βλασφημεῖ, καὶ τολμᾷ ἀνεπίτρεπτα νὰ χωρίσει τὴν ὑπερ-ενωμένη ἐνότητα. Θὰ ποῦμε λοιπόν ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε γιὰ ὅλη τὴ θεότητα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ ἀγαθογέννητος λόγος εἶπε: *Ἐγὼ εἰμὶ ἀγαθός.* Καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς θεόληπτους προφῆτες ὑμνεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἀγαθόν. Ἄν πάλι δὲ θελήσουν νὰ δεχτοῦν ὅτι ἡ βεβαίωση «*Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὑπάρχων*» ἀναφέρεται στὴ σύνολη θεότητα ἀλλὰ τὴν παραβιάζουν νὰ περιοριστεῖ σ' ἓνα μέρος μονάχα, πῶς θ' ἀκούσουν τὴν ἐξαγγελίαν: *Αὐτὰ μᾶς λέει ὁ ὑπάρχων, ὁποῦ ὑπῆρχε, καὶ ὁποῦ θαρθεῖ, ὁ παντοδύναμος;* Καὶ πῶς θ' ἀκούουν καὶ τὴ βεβαίωση: «*Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος*» ἢ τὸ ἄλλο: «*Τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸ ποῦ ὑπάρχει, τὸ ποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα;* Καὶ ἂν δὲν εἶναι ὅλη ἡ θεότητα ζωή, πῶς εἶναι ἀληθινὸς ὁ ἱερὸς λόγος ποῦ εἶπε: *Ὅπως ὁ πατέρας σηκώνει τοὺς νεκροὺς καὶ δίνει ζωὴ ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωντανεύει ὅποιους θέλει;* καὶ ὁ λόγος ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ποῦ ζωοποιεῖ; Ὅτι καὶ τὴν κυριαρχίαν στὰ πάντα ἔχει ἡ σύνολη θεότητα, δὲν ἔχω νὰ πῶ, νομίζω, τίποτα ὡς πρὸς τὸ θεὸν πατέρα ἢ τὸ θεὸν γιὸν σὲ πόσα σημεία τῆς θεολογίας ἐπαναλαμβάνεται τὸ Κύριος γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Κύριος ὅμως εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ ἡ καλοσύνη καὶ ἡ σοφία ἀναφέρεται σὲ ὅλη τὴ θεότητα, καὶ τὸ φῶς, καὶ τὸ θεοποιητικόν, καὶ τὸ αἷμα, καὶ ὅλα ὅσα ἀνήκουν σ' ὅλη τὴ θεότητα τὰ ἀποδίδει ἡ Γραφὴ σ' ὅλη τὴ θείαν ὑμνωδίαν: *Τὸ ἀποδίδουν περιληπτικὰ μὲ τὸν λόγον: Τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ διεξοδικὰ, ὅταν λένε: Ὅλα τὰ ἔχει δημιουργήσει ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ τὰ πάντα ὑπάρχουν σ' αὐτόν. Ἀκόμη θὰ σταίλῃς τὸ πνεῦμα σου καὶ θὰ χτιστοῦν. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσῃ κανένας συνοπτικὰ, ὁ ἴδιος ὁ θεὸς καὶ Λόγος εἶπε: Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα. Καὶ Ὅλα*

Πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ἐστὶ, καί, τὰ σὰ, ἐμὰ. Καὶ αὖθις, ὅσα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ, τῷ θεαρχικῷ Πνεύματι κοινωνικῶς καὶ ἡνωμένως ἀνατίθῃσι, τὰς θεωργίας, τὸ σέβας, τὴν πηγαίαν καὶ ἀνέκλειπτον αἰτίαν, καὶ διανομὴν τῶν ἀγαθοπρεπῶν δώρων. Καὶ οὐδένα τῶν ἐν τοῖς θείοις λογίοις ἀδιαστρόφοις ἐννοίαις ἐντεθραμμένων, οἶμαι πρὸς τοῦτο ἀντερεῖν, ὅτι τὰ θεοπρεπῆ πάντα τῇ ὅλῃ θεαρχίᾳ πρόσσεστι κατὰ τὸν θεοτελῆ λόγον. Τούτων οὖν ἡμῖν βραχέως μὲν ἐν τούτοις καὶ μερικῶς, ἐν ἄλλοις δὲ ἱκανῶς ἐκ τῶν λογίων ἀποδεδειγμένων τε καὶ διωρισμένων, ὁποῖαν ἀναπτύξαι θεωνομίαν ὀλικὴν ἐγχειρήσομεν, ἐπὶ τῆς ὅλης αὐτὴν θεότητος ἐκληπτέον.

Εἰ δέ τις φαίη, σύγχυσιν ἡμᾶς ἐν τούτῳ κατὰ τῆς θεοπρεποῦς διαιρέσεως εἰσάγειν, τὸν τοιόνδε λόγον ἡμεῖς οὔτε αὐτὸν οἰόμεθα πείθειν ἱκανόν, ὥς ἔστιν ἀληθής. Εἰ μὲν γὰρ ἐστὶ τις ὅλως ὁ τοῖς λογίοις ἀντανιστάμενος, πόρρῳ που πάντως ἔσται καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας καὶ εἰ μὴ τῆς ἐκ τῶν λογίων αὐτῷ θεοσοφίας μέλει, πῶς ἂν ἡμῖν μελήσει τῆς ἐπὶ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ χειραγωγίας; Εἰ δὲ εἰς τὴν τῶν λογίων ἀλήθειαν ἀποσκοπεῖ, τούτῳ καὶ ἡμεῖς κανόνι καὶ φωτὶ χρώμενοι πρὸς τὴν ἀπολογία, ὥς οἱοί τε ἐσμεν, ἀκλινῶς βαδιούμεθα, φάσκοντες, ὥς ἡ θεολογία τὰ μὲν ἡνωμένως παραδίδωσι, τὰ δὲ διακεκριμένως· καὶ οὔτε τὰ ἡνωμένα διαρεῖν θεμιτόν, οὔτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν· ἀλλ' ἐπομένους αὐτῇ κατὰ δύναμιν, ἐπὶ τὰς θείας μαρμαρυγὰς ἀνανεῖν· καὶ γὰρ ἐκεῖθεν τὰς θείας ἐκφαντορίας παραλαβόντες, ὥσπερ τινὰ κανόνα κάλλιστον ἀληθείας, τὰ ἐκεῖ κείμενα φρουρεῖν ἐν ἑαυτοῖς ἀπλήθοντα καὶ ἀμείωτα καὶ ἀπαράτρεπτα σπεύδομεν, ἐν τῇ φρουρᾷ τῶν λογίων φρουρούμενοι καὶ πρὸς αὐτῶν εἰς τὸ φρουροῦντας αὐτὰ φρουρεῖσθαι δυναμούμενοι.

Τὰ μὲν οὖν ἡνωμένα τῆς ὅλης θεότητός ἐστιν, ὥς ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὑποτυπώσεσι διὰ πλείονων ἐκ τῶν λογίων ἀπεδείξαμεν, τὸ ὑπεράγαθον, τὸ ὑπέρθεον, τὸ ὑπερούσιον, τὸ ὑπέρζωον, τὸ ὑπέρσοφον, καὶ ὅσα τῆς ὑπεροχικῆς ἐστὶν ἀφαιρέσεως μεθ' ὧν καὶ τὰ αἰτιολογικὰ πάντα, τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνον, τὸ σοφόν, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθοπρεπῶν αὐτῆς δωρεῶν, ἢ πάντων ἀγαθῶν αἰτία κατονομάζεται· τὰ δὲ διακεκριμένα, τὸ Πατρὸς ὑπερούσιον ὄνομα καὶ χρῆμα, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος, οὐδεμιᾶς ἐν τούτοις ἀντιστροφῆς, ἢ ὅλως κοινότητος ἐπείσαγομένης. Ἔστι δὲ αὖθις πρὸς τούτῳ διακεκριμένον ἡ καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ παντελὴς καὶ ἀναλλοίωτος ὕπαρξις, καὶ ὅσα τῆς κατ' αὐτὴν ἐστὶ φιλανθρωπίας οὐσιώδη μυστήρια.

ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά μου. Καὶ Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου καὶ τὰ δικά σου δικά μου. Καὶ πάλι ὅσα εἶναι τοῦ πατέρα καὶ δικά του τὰ ἀποδίδει κατὰ κοινωνία καὶ ἐνότητα στὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα· τὶς θεουργίες, τὸ σεβασμὸ, τὴν ἀναβρυστικὴ καὶ ἀνεξάντλητὴ αἰτία, τὴ διανομὴ τῶν δώρων τῆς καλοσύνης. Καὶ κανένας ἀπὸ ὅσους ἔχουν ἀνατραφεῖ μέσα στὶς θείες γραφές μὲ γνήσια νοήματα, δὲ νομίζω ὅτι θ' ἀντικρούσει τὴν γνώμη, πὼς ὅ,τι εἶναι θεϊκὸ ἀρμόζει σ' ὁλόκληρην τὴ θεότητα σύμφωνα μὲ τὸ θεϊκὸ λόγο. Σύντομα λοιπὸν καὶ μερικὰ στὴ συγγραφὴ αὐτὴ καὶ ἄλλου μὲ πληρότητα θὰ τὰ ἀποδείξουμε αὐτὰ γιὰ χάρις σας καὶ θὰ τὰ διευκρινήσουμε μέσα ἀπὸ τὶς Γραφές. Ἡ σύνολη θεωνυμία ποὺ θὰ ἐπιχειρήσουμε ν' ἀναπτύξουμε πρέπει νὰ θεωρηθεῖ πὼς ἀναφέρεται σ' ὁλόκληρην τὴ θεότητα.

II. Ἄν ἰσχυριστεῖ κάποιος ὅτι μὲ τοῦτο προκαλοῦμε σύγχυση στὴ διαίρεση ποὺ ἀρμόζει στὴ θεότητα, ἐμεῖς νομίζουμε ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ πείσει μῆτε αὐτὸν ποὺ τὸν προβάλλει, ὅτι εἶναι ἀληθινός. Ἄν ὅμως εἶναι κάποιος ποὺ ἀποκρούει στὸ σύνολό τους τὰ θεῖα λόγια, αὐτὸς θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε μακριὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἀντίληψη καὶ ἂν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ θεογνωσία μέσα ἀπὸ τὶς Γραφές, πὼς θὰ ἐνδιαφεροῦμε ἐμεῖς γιὰ τὴν προσπάθειά του νὰ μᾶς χειραγωγήσει στὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη; Ἄν ὅμως ἀποσκοπεῖ στὴν ἀλήθεια τῶν πράξεων, θὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε καὶ ἐμεῖς ὡς κανόνα καὶ φῶς στὴν ἀπολογία μας, ὅσο μπορούμε, καὶ θὰ βαδίζουμε σταθερὰ ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ θεολογία μερικὰ τὰ παραδίδει ἐνωμένα καὶ ἄλλα χωρισμένα καὶ δὲν εἶναι ὀρθὸ οὔτε τὰ ἐνωμένα νὰ χωρίζουμε οὔτε τὰ χωρισμένα νὰ συγχέουμε. Ἄς τὴν ἀκολουθοῦμε ὅσο ἐπιτρέπει ἡ δύναμή μας καὶ ἅς ὑψώνουμε τὰ μάτια στὶς θεϊκὰς ἀκτινοβολίες. Παίρνοντας ἀπὸ κεῖ τὶς θεϊκὰς ἐκλάμψεις, πανόμορφο κανόνα τῆς ἀληθείας, ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ σπουδάζουμε νὰ τὰ φυλάξουμε μέσα μας ἀπλήθυντα καὶ ἀλιγόστευτα καὶ ἀπαράλλαχτα, καὶ μὲ τὴ φύλαξη τῶν Γραφῶν αὐτὲς οἱ ἴδιες θὰ μᾶς φυλάγουν καὶ θὰ μᾶς δυναμώνουν στὸ νὰ φυλαγώμαστε φυλάγοντάς τις.

III. Τὰ ἐνωμένα λοιπὸν χαρακτηρίζουν ὁλόκληρην τὴ θεότητα, ὅπως μὲ πολλὰ γραφικὰ χωρία ἀποδείξαμε στὶς Θεολογικὰς Ὑποτυπώσεις. Τοῦτα εἶναι τὸ ὑπερ-ἀγαθόν, τὸ ὑπέρ-θεόν, τὸ ὑπερ-οὔσιον, τὸ ὑπέρ-ζωον, τὸ ὑπέρ-σοφον καὶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἀποχώρισμα ποὺ δηλώνει ὑπεροχή. Σ' αὐτὰ προσθέτομε καὶ ὅσα δηλώνουν τὴν αἰτιότητα ὅπως τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνον, τὸ σοφόν, καὶ ὅσα ἄλλα ὀνόματα παίρνει ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν γιὰ τὶς ἀγαθόπρεπες δωρεές της. Τὰ χωριστὰ εἶναι ἡ ὑπεροῦσία ὀνομασία καὶ πραγματικότητα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος καὶ δὲ χωρεῖ σ' αὐτὰ καμιά ἀντιστροφὴ ἢ γενικὰ κοινότητα. Κοντὰ σ' αὐτὰ εἶναι ἐπίσης χωριστὴ ἡ πλήρης καὶ ἀναλλοίωτη ἀνθρώπινη ὑπαρξη τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅσα μυστικὰ οὐσιώδη γνωρίσματα χαρακτηρίζουν τὴ φιλανθρωπία της.

Χρή δέ, ὥς οἶμαι, μᾶλλον ἀναλαμβάνοντες ἡμᾶς τὸν παντελῆ τῆς θείας ἐνώσεώς τε καὶ διακρίσεως ἐκθέσθαι τρόπον, ὅπως ἂν ἡμῖν εὐσύννοπος ὁ πᾶς ἐγγένηται λόγος, τὸ μὲν ποικίλον ἅπαν καὶ ἀσαφὲς ἀπαναινόμενος, εὐδιακρίτως δὲ καὶ σαφῶς καὶ εὐτάκτως τὰ οἰκεῖα κατὰ δύναμιν ὁροθετῶν. Καλοῦσι γάρ, ὅπερ καὶ ἐν ἑτέροις ἔφην, οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς θεολογικῆς παραδόσεως ἱερομύσται τὰς μὲν ἐνώσεις τὰς θείας, τὰς τῆς ὑπερ-ἀρρήτου καὶ ὑπεραγνώστου μονιμότητος, κρυφίας καὶ ἀνεκφοιτήτους ὑπεριδρύσεις· τὰς διακρίσεις δέ, τὰς ἀγαθοπρεπεῖς τῆς θεαρχίας, προόδους τε καὶ ἐκφάνσεις· καὶ φασι, τοῖς ἱεροῖς λογίοις ἐπόμενοι, καὶ τῆς εἰρημένης ἐνώσεως ἴδια· καὶ αὖθις, τῆς διακρίσεως εἶναι τινὰς ἰδικὰς καὶ ἐνώσεις καὶ διακρίσεις· οἷον ἐπὶ τῆς ἐνώσεως τῆς θείας ἦτοι τῆς ὑπερουσιότητος, ἡνωμένον μὲν ἔστι τῇ ἐναρχικῇ Τριάδι, καὶ κοινὸν ἢ ὑπερούσιος ὑπαρξίς, ἢ ὑπέρθεος θεότης, ἢ ὑπεράγαθος ἀγαθότης· ἀπάντων ἐπέκεινα τῆς ἐπέκεινα πάντων ὅλης ιδιότητος ταυτότης· ἢ ὑπὲρ ἐναρχίαν ἐνότης, τὸ ἄφθεγκτον, τὸ πολύφωρον, ἢ ἀγνοσία, τὸ παννόητον, ἢ πάντων θέσις, ἢ πάντων ἀφαίρεσις, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν καὶ θέσιν καὶ ἀφαίρεσιν, ἢ ἐν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρή φάναι, τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων μονή, καὶ ἴδρυσις, ὀλικῶς ὑπερηνωμένη, καὶ οὐδενὶ μέρει συγκεχυμένη, καθάπερ φῶτα λαμπτήρων (ἵνα αἰσθητοῖς καὶ οἰκείοις χρήσονται παραδείγμασιν), ὄντα ἐν οἴκῳ ἐνί, καὶ ὅλα ἐν ἀλλήλοις ὅλοις ἔστιν, ἀκραιφνῆ καὶ ἀκριβῆ τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἰδικῶς ὑφισταμένην ἔχει διάκρισιν, ἡνωμένα τῇ διακρίσει, καὶ τῇ ἐνώσει διακεκριμένα. Καὶ γοῦν ὁρῶμεν, ἐν οἴκῳ πολλῶν ἐνόντων λαμπτήρων, πρὸς ἓν τι φῶς ἐνούμενα τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν αἴγλην ἀδιάκριτον ἀναλάμποντα, καὶ οὐκ ἂν τις, ὥς οἶμαι, δύναιτο τοῦδε τοῦ λαμπτήρος τὸ φῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πάντα τὰ φῶτα περιέχοντος ἀέρος διακρίναι καὶ ἰδεῖν ἄνευ θατέρου θατέρου, ὅλων ἐν ὅλοις ἀμυγῶς συγκεκραμένον.

Ἀλλὰ καὶ εἰ τὸν ἓνα τις τῶν πυρσῶν ὑπεξαγάγοι τοῦ δωματίου, συνεξελεύσεται καὶ τὸ οἰκεῖον ἅπαν φῶς οὐδέν τι τῶν ἑτέρων φώτων ἐν ἑαυτῷ συνεπισπώμενον, ἢ τοῦ ἑαυτοῦ τοῖς ἑτέροις καταλείπων· ἦν γὰρ αὐτῶν, ὅπερ ἔφην, ἢ ὅλων πρὸς ὅλα παντελῆς ἐνωσις ἀμυγῆς καθόλου, καὶ οὐδενὶ μέρει συμπεφυρμένη καὶ ταῦτα ὄντως ἐν σώματι τῷ ἀέρι, καὶ ἐξ ἐνύλου τοῦ πυρὸς ἡρτημένου τοῦ φωτός. Ὅπου γε καὶ τὴν ὑπερούσιον ἐνωσιν ὑπεριδρῦσθαί φαμεν, οὐ τῶν ἐν σώμασι μόνων ἐνώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ψυχαῖς αὐταῖς καὶ ἐν αὐτοῖς νόοις, ἃς ἔχουσιν ἀμυγῶς καὶ ὑπερκοσμίως, δι' ὅλων ὅλα τὰ θεοειδῆ καὶ ὑπερουράνια φῶτα κατὰ μέθεξιν ἀνάλογον τοῖς μετέχουσι, τῆς πάντων ὑπερηρμένης ἐνώσεως.

Ἔστι δὲ καὶ διάκρισις ἐν ταῖς ὑπερουσίαις θεολογίαις οὐχ ἦν ἔφην μόνον, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἐνωσιν ἀμυγῶς ἴδρυται, καὶ ἀσυγχύτως ἐκά-

IV. Καὶ ἀφοῦ ἀναλάβαμε νὰ ἐκθέσωμε τὸν πλήρη τρόπο τῆς θείας ἔνωσης καὶ διάκρισης, γιὰ νὰ γίνει ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ εὐσύννοπτος, ὁ λόγος μας πρέπει νομίζω ν' ἀποκρούσει κάθε ποικιλία καὶ ἀοριστία καὶ νὰ ὀριοθετηθεῖ τὶς ἔννοιές του— ὥστε νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν εὐδιάκριτες, σαφεῖς, ταξιθετημέναι. Ὅπως εἶπα κι ἄλλοι, οἱ ἱερομύστες τῆς θεολογικῆς μας παράδοσης ἀποκαλοῦν θεϊκὲς ἐνότητες τὶς μυστικὰς καὶ ἀπροσπέλαστες ὑπερ-ιδρύσεις τῆς ὑπερ-ἀρρητῆς καὶ ὑπερ-ἀγνώστης μονιμότητος· διακρίσεις τῆς θεαρχίας ἀποκαλοῦν τὶς ἀγαθόπρεπες προόδους καὶ ἐκ-δηλώσεις τῆς· καὶ ἀκολουθώντας τὶς θεῖες γραφεὲς δίνουν καὶ γνωρίσματα ἴδια τῆς ἐνότητος ποὺ μνημονεύσαμε· καὶ ἀκόμα ὅτι ὑπάρχουν καὶ στὴ διάκριση ὀρισμέναι ἰδιαίτερες ἐνώσεις καὶ διακρίσεις. Στὴ θεία ἐνότητα, ἃς ποῦμε, δηλ. τὴν ὑπερ-ουσιότητα, εἶναι ἐνωμένο μὲ τὴν ἐναρχικὴν Τριάδα καὶ κοινὸ ἢ ὑπερ-ούσια ὕπαρξις, ἢ ὑπερ-θεὸς θεότητα, ἢ ὑπερ-ἀγαθὴ ἀγαθότητα. Τοῦτο ἀποτελεῖ ταυτότητα πέρα ἀπὸ τὴν πέρα ἀπὸ ὅλα ὀλικὴ ἰδιαιτερότητα· εἶναι ἢ ἐνότητα ἢ πέρα ἀπὸ τὴν ἐναρχίαν, τὸ ἀναρχο, τὸ πολύφωνο, ἢ ἀγνωσία, τὸ ὁλονόητο, ἢ γενικὴ θέσις τῶν ὅλων, ἢ γενικὴ ἀφαίρεσις, τὸ πέρ' ἀπὸ κάθε θέσις καὶ ἀφαίρεσις, ἢ διαμονὴ καὶ σταθερότητα τῆς μιᾶς μέσα στὴν ἄλλη — ἂν πρέπει νὰ ἐκφραστῶ ἔτσι— τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων, ποὺ εἶναι ὀλικά ὑπερ-ἐνωμένη ἀλλὰ χωρὶς νὰ συγχέεται ἐδῶ κι ἐκεῖ. Ὅπως τὰ φῶτα ἀπὸ λαμπάδες — χρησιμοποιοῦ αἰσθητὰ καὶ γνωστὰ μας παραδείγματα— εἶναι ὅλα στὸ ἴδιο σπίτι κι ὅλα εἰσδύουν τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο πέρα πέρα, ἔχουν ὡστόσο αὐτοτελὴ καὶ ἀκριβὴ διάκριση ποὺ χωρίζει αὐστηρὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐνωμένα στὸ χωρισμὸν τοὺς καὶ χωριστὰ στὴν ἐνώσιν τοὺς. Βλέπομε λοιπόν, ὅταν σ' ἓνα σπίτι ὑπάρχουν πολλὰ λαμπάδες, τὰ φῶτα ὅλων νὰ ἐνώνονται σ' ἓνα φῶς καὶ νὰ λάμπουν σὲ μιὰ ἐνιαία λάμψη καὶ νομίζω δὲ θὰ μπορούσε κανένας νὰ διακρίνει τὸ φῶς μιᾶς ὀρισμένης λαμπάδας ἀπὸ τῶν ἄλλων μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ περιέχει ὅλα τὰ φῶτα καὶ νὰ δεῖ τὸ ἓνα χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέσα στὴν ἀσύγχυτη ἀνάκρασις ὅλων σὲ ὅλα.

Ἀλλὰ κι ἂν μπορέσει νὰ βγάλει τὴν μία λαμπάδα ἀπὸ τὸ δωμάτιο, θὰ βγεῖ μαζί της κι ὅλο τὸ δικό της φῶς χωρὶς νὰ παρασύρει μαζί της καθόλου ἀπὸ τὰ ἄλλα φῶτα οὔτε ν' ἀφήνει στ' ἄλλα μέρος ἀπὸ τὸ δικό της. Γιατὶ ὅπως εἶπα, ἡ τέλεια ἐνωση ὅλων μὲ ὅλα ἦταν ἐντελῶς ἀσύγχυτη καὶ σὲ κανένα σημεῖο τῆς δὲν εἶχε γίνει συμφυρμός, τὴ στιγμὴ ποὺ βρίσκονται πραγματικὰ μέσα στὸ σωματικὸ ἀέρα καὶ τὸ φῶς τὸ ἀποτελοῦσε ἐνυλὴ φλόγα. Ἐτσι λέμε ὅτι ἔχει ὑπερ-ιδρυθεῖ καὶ ἡ ὑπερ-ούσια ἐνωση, ὅχι μόνο πέρα ἀπὸ τὶς σωματικὰς ἐνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἐνώσεις μέσα στὶς ψυχὰς καὶ μέσα στοὺς νόες, τὶς ὁποῖες ἔχουν ἀσύγχυτα καὶ ὑπερκόσμια ἀνάμεσα σὲ ὅλα τὰ θεοειδῆ καὶ ὑπερουράνια φῶτα μὲ μέθεξιν ἀνάλογη μὲ ὅσους μετέχουν στὴν ἐνωση ποὺ ἔχει ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα.

V. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ διάκρισις στὶς ὑπερούσιες θεωνυμίας, ὅχι μόνο αὐτὴ ποὺ ἀναφέρθηκε, ὅτι δηλ. μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐνωση ὑπάρχει χωριστὰ

στη τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων· ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ὑπερουσίου θεογονίας οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα. Μόνῃ δὲ πηγῇ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ Πατήρ, οὐκ ὄντος Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, φυλαττόντων δὲ τὰ οἰκεῖα τῶν ὕμνων εὐαγῶς ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Αὗται μὲν αἱ κατὰ τὴν ἁφθεγκτον ἔνωσίν τε καὶ ὑπαρξίν ἐνώσεις τε καὶ διακρίσεις. Εἰ δὲ καὶ θεῖα διάκρισίς ἐστιν ἡ ἀγαθοπρεπῆς πρόοδος τῆς ἐνώσεως τῆς θείας ὑπερηνωμένως ἑαυτὴν ἀγαθότητι πληθούσης τε καὶ πολλαπλασιαζούσης, ἡνωμένοι μὲν εἰσι κατὰ τὴν θεῖαν διάκρισιν αἱ ἄσχετοι μεταδόσεις, αἱ οὐσιώσεις, αἱ ζωώσεις, αἱ σοφοποιήσεις, αἱ ἄλλαι δωρεαὶ τῆς πάντων αἰτίας ἀγαθότητος, καθ' ἃς ἐκ τῶν μετοχῶν καὶ τῶν μετεχόντων ὑμνεῖται τὰ ἀμεθέκτως μετεχόμενα. Καὶ τοῦτο κοινὸν καὶ ἡνωμένον καὶ ἓν ἐστι τῇ ὅλῃ θεότητι, τὸ πᾶσαν αὐτὴν ὅλην ὑφ' ἐκάστου τῶν μετεχόντων μετέχεσθαι, καὶ ὑπ' οὐδενὸς οὐδενὶ μέρει καθάπερ σημεῖον ἐν μέσῳ κύκλου πρὸς πασῶν τῶν ἐν τῷ κύκλῳ περικειμένων εὐθειῶν· καὶ ὥσπερ σφραγίδος ἐκτυπώματα πολλὰ μετέχει τῆς ἀρχετύπου σφραγίδος, καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐκτυπώματων, ὅλης καὶ ταύτης οὐδενὶ κατ' οὐδέν μέρος. Ὑπέρκειται δὲ καὶ τούτων ἡ τῆς παναιτίου θεότητος ἀμεθεξία, τῷ μήτε ἐπαφὴν αὐτῆς εἶναι, μήτε ἄλλην τινὰ πρὸς τὰ μετέχοντα συμμιγῇ κοινωνίαν.

Καίτοι φαίη τις· Οὐκ ἔστιν ἡ σφραγὶς ἐν ὅλοις τοῖς ἐκμαγείοις ὅλη καὶ ταύτῃ. Τούτου δὲ οὐχ ἡ σφραγὶς αἰτία (πᾶσαν γὰρ ἑαυτὴν ἐκείνη καὶ ταύτην ἐκάστῳ ἐπιδίδωσιν), ἡ δὲ τῶν μετεχόντων διαφορότης ἀνόμοια ποιεῖ τὰ ἀπομόργματα τῆς μιᾶς καὶ ὅλης καὶ ταύτης ἀρχετυπίας· οἷον, εἰ μὲν ἀπαλὰ καὶ εὐτόπωτα ἦ, καὶ λεῖα, καὶ ἀχάρακτα καὶ μήτε ἀντίτυπα καὶ σκληρά, μήτε εὐδιάχута καὶ ἀσύστατα, καθαρὸν ἔξει καὶ σαφὴ καὶ ἐναπομένοντα τὸν τύπον· εἰ δέ τι τῆς εἰρημένης ἐπιτηδειότητος ἐλλείποι, τοῦτο αἷτιον ἔσται τοῦ ἀμεθέκτου καὶ ἀτυπώτου καὶ τοῦ ἀσαφοῦς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἀνεπιτηδειότητι μετοχῆς γίνεται. Διακέκριται δὲ τῆς ἀγαθοπρεποῦς εἰς ἡμᾶς θεουργίας, τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ὀλικῶς καὶ ἀληθῶς οὐσιωθῆναι τὸν ὑπερουσίον λόγον, καὶ δρᾶσαι καὶ παθεῖν ὅσα τῆς ἀνθρωπικῆς αὐτοῦ θεουργίας ἐστὶν ἔκκριτα καὶ ἐξαίρετα. Τούτοις γὰρ ὁ Πατήρ καὶ τὸ Πνεῦμα κατ' οὐδένα κεκοινώνηκε λόγον, εἰ μὴ πού τις φαίη κατὰ τὴν ἀγαθοπρεπῇ καὶ φιλάνθρωπον βούλησιν, καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἄρρητον θεουργίαν, ἣν δέδρακε καθ' ἡμᾶς γερονῶς ὁ ἀναλλοίωτος, ἡ Θεὸς καὶ Θεοῦ Λόγος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τὰ θεῖα καὶ ἐνοῦν τῷ λόγῳ καὶ διακρίνουν σπεύδομεν, ὥς αὐτὰ τὰ θεῖα καὶ ἡνωται καὶ διακέκριται.

καὶ ἀσύγχυτα καθεμία ἀπὸ τὶς ἀπλὲς ἀρχικὲς ὑποστάσεις, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ ὑπερούσιες ὑποστάσεις τῆς θεότητος δὲ δέχονται ἀντιστροφή ἢ μία στήν ἄλλη. Μόνη πηγὴ τῆς ὑπερούσιας θεότητος εἶναι ὁ Πατέρας καὶ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι Υἱός, οὔτε ὁ Υἱὸς Πατέρας, ἀλλὰ φυλάγουν ἀγνὰ τοὺς ὕμνους ποὺ ἀρμόζουν σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς θεαρχικὲς ὑποστάσεις. Αὐτὲς εἶναι οἱ ἐνώσεις καὶ οἱ διακρίσεις μέσα στὴν ἀνείπωτη ἔνωση καὶ ὕπαρξη. Ἄν τώρα θεία διάκριση εἶναι καὶ ἡ ἀγαθόπρεπη προχώρηση τῆς θεϊκῆς ἔνωσης ποὺ μὲ ὑπέρτατη ἐνότητα πληθύνει ἀπὸ ἀγαθότητα τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν πολλαπλασιάζει, εἶναι ἐνωμένες μέσα στὴ θεία διάκριση οἱ ἀκράτητες δωρεές, οἱ μεταδόσεις τῆς οὐσίας, τῆς ζωῆς, τῆς σοφίας, οἱ ἄλλες δωρεές τῆς παναίτιας ἀγαθότητος, γιὰ τὶς ὁποῖες λόγῳ τῶν μετοχῶν ὑμνοῦνται ἀπὸ τοὺς μετόχους, οἱ δωρεές ποὺ μετέχονται ἀμέθεκτα. Καὶ τὸ ἐξῆς εἶναι κοινὸ καὶ ἐνωμένο καὶ ἓνα γιὰ τὴν ὅλη θεότητα, τὸ ὅτι αὐτὴ μετέχεται στὸ σύνολό της ἀπὸ καθένα ποὺ τὴ μετέχει καὶ ἀπὸ κανένα δὲν μετέχεται μερικὰ. Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα σημεῖο στὸ κέντρο τοῦ κύκλου σχετικὰ μὲ ὅλες τὶς εὐθεῖες ποὺ περιέχονται μέσα στὸν κύκλο. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πολλὰ ἀποτυπώματα μιᾶς σφραγίδας μετέχουν στὴ σφραγίδα τὴν ἀρχετυπικὴ καὶ σὲ κάθε ἀποτύπωμα ὑπάρχει ὁλόκληρη καὶ ἡ ἴδια καὶ σὲ κανένα μὲ κάποιο μέρος της μόνο. Βρίσκεται ὁμως καὶ ἀπὸ τοῦτα πιὸ πάνω ἡ ἀμεθεξία τῆς παναίτιας θεότητος, ἐπειδὴ μήτε καμιά ἐπαφὴ εἶναι δυνατὴ γι' αὐτὴ μήτε καμιά ἄλλη κοινωνία συμμετοχῆς μὲ ὅσα τὴ μετέχουν.

VI. Βέβαια θὰ μπορούσε κανένας νὰ πεῖ· Δὲν εἶναι σὲ ὅλα τὰ ἀποτυπώματά της ἡ σφραγίδα ὁλόκληρη καὶ ἡ ἴδια. Γι' αὐτὸ ἐδῶ ὁμως τὴν αἰτία δὲν τὴν ἔχει ἡ σφραγίδα (γιατὶ αὐτὴ ὁλόκληρη καὶ ἴδιο ἀποθέτει τὸν ἑαυτὸ της σὲ κάθε πράγμα)· εἶναι ἡ διαφορετικότηता ὅσων τὴ μετέχουν ποὺ κάνει ἀνόμοια τ' ἀποτυπώματα τῆς μιᾶς καὶ σύνολης καὶ ἴδιας ἀρχετυπίας. Παράδειγμα. Ἄν εἶναι τὰ πράγματα ἀπαλά, εὐκολοσφράγιστα, λεῖα, χωρὶς χαρακίεζ, δὲν ἀντιστέκονται, δὲν εἶναι σκληρά, οὔτε χαλαρὰ οὔτε συνεκτικά, τότε θὰ κρατήσουν καθαρὸ κι εὐδιάκριτο καὶ σταθερὸ τὸ σφράγισμα. Ἄν ὁμως λείπει κάποια ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις αὐτές γιὰ καταλληλότητα, αὐτὴ θὰ γίνῃ αἰτία γιὰ τὴ μὴ μέθεξη καὶ ἀποτύπωση καὶ ἀσάφεια κι ὅσα ἄλλα μετέχονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαταλληλότητος. Ξεχωριστὸ σημεῖο τῆς ἀγαθόπρεπης δράσης τῆς θεότητος σ' ἐμᾶς, τὸ ὅτι ὁ ὑπερούσιος λόγος ἔλαβε ὀλικά καὶ γνήσια ἴδια μ' ἐμᾶς ἀπὸ μᾶς οὐσία καὶ ὅτι ἔπραξε καὶ ἔπαθε ὅσα εἶναι χωριστὰ κι ἀποκλειστικά γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος τοῦ θεοῦ. Σ' αὐτὰ ὁ Πατέρας καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν ἔχουν μετοχὴ μὲ κανένα τρόπο, παρὰ μονάχα θὰ ἔλεγε κανένας κατὰ τὴν ἀγαθόπρεπη καὶ φιλόανθρωπη βούληση, καὶ κατὰ τὴ σύνολη ἄρρητη δραστηριότητα τοῦ θεοῦ τὴν πέρα ἀπὸ μᾶς, ποὺ πραγματοποιήσε ὁ ἀναλλοίωτος ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ὡς θεὸς καὶ Λόγος τοῦ θεοῦ. Ἔτσι κι ἐμεῖς σπεύδομε νὰ ἐνώνομε καὶ νὰ διακρίνομε μὲ τὸ λόγο ὅσα ἀναφέρονται στὸ θεό, ὅπως τὰ ἴδια ἐνώνονται καὶ διακρίνονται.

Ἀλλά, τούτων μὲν τῶν ἐνώσεών τε καὶ διακρίσεων, ὅσας ἐν τοῖς λογίοις θεοπρεπεῖς αἰτίας εὐρήκαμεν, ἐν ταῖς θεολογικαῖς ὑποτυπώσεσιν, ἰδίᾳ περὶ ἐκάστου διαλαβόντες, ὥς ἐφικτόν, ἐξεθέμεθα, τὰ μὲν ἀνελίζαντες τῷ ἀληθεῖ λόγῳ καὶ ἀναπτύξαντες, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ τὸν ἀνεπιθόλωτον νοῦν ἐπὶ τὰ φανὰ τῶν λογίων θεάματα προσαγαγόντες· τοῖς δέ, ὥς μυστικοῖς κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν ὑπὲρ νοερὰν ἐνέργειαν ἐπιβαλόντες. Πάντα γὰρ τὰ θεῖα, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐκπέφανται, ταῖς μετοχαῖς μόναις γινώσκεται· αὐτὰ δέ, ὅποια ποτέ ἐστι κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ ἴδρυσιν, ὑπὲρ νοῦν ἐστι καὶ πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν. Οἶον, εἰ τὴν ὑπερούσιον κρυφίότητα Θεόν, ἢ ζωὴν, ἢ οὐσίαν, ἢ φῶς, ἢ λόγον ὀνομάσαιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν, ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένας δυνάμεις, ἐκθεωτικὰς, ἢ οὐσιοποιούς, ἢ ζωογόνους, ἢ σοφοδώρους· αὐτῇ δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυσιν ἐπιβάλλομεν, οὐδεμίαν ὁρῶντες θέωσιν, ἢ ζωὴν, ἢ οὐσίαν, ἣτις ἀκριβῶς ἐμφερὴς ἐστὶ τῇ πάντων ἐξηρημένη κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτία. Πάλιν, ὅτι μὲν ἐστὶ πηγαία θεότης ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ τὸ Πνεῦμα, τῆς θεογόνου θεότητος, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, βλαστοὶ θεόφυτοι, καὶ οἶον ἄνθη καὶ ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων παρειλήφαμεν· ὅπως δὲ ταῦτά ἐστιν, οὔτε εἰπεῖν, οὔτε ἐννοῆσαι δυνατόν.

Ἀλλὰ μέχρι τούτου πᾶσα τῆς καθ' ἡμᾶς νοερᾶς ἐνεργείας ἢ δυνάμεις, ὅτι πᾶσα θεία πατριὰ καὶ υἰότης ἐκ τῆς πάντων ἐξηρημένης πατριαρχίας καὶ υἱαρχίας δεδωρήται καὶ ἡμῖν καὶ ταῖς ὑπερουρανίαις δυνάμεσιν, ἐξ ἧς καὶ θεοί, καὶ θεῶν υἱοί, καὶ θεῶν πατέρες οἱ θεοειδεῖς γίνονται καὶ ὀνομάζονται νόες, πνευματικῶς δηλαδὴ τῆς τοιάσδε πατρότητος καὶ υἰότητος ἐκτελουμένης, τοῦτ' ἐστὶν ἀσωμάτως, ἀϋλως, νοητῶς, τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος, ὑπὲρ πᾶσαν νοητὴν αὐλίαν καὶ θέωσιν ὑπερίδρυστον, καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, πάσης πατριᾶς καὶ υἰότητος θείας, ὑπεροχικῶς ἐξηρημένον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἀκριβῆς ἐμφέρεια τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τοῖς αἰτίοις· ἀλλ' ἔχει μὲν τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν αἰτίων ἐνδεχομένας εἰκόνας, αὐτὰ δὲ τὰ αἷτια τῶν αἰτιατῶν ἐξήρηται καὶ ὑπερίδρυσται, κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἀρχῆς λόγον· καὶ ἵνα τοῖς καθ' ἡμᾶς χρήσωμαι παραδείγμασιν, ἡδοναὶ καὶ λῦπαι λέγονται ποιητικαὶ τοῦ ἡδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι· αὐταὶ δὲ οὔτε ἡδοναὶ, οὔτε λυποῦνται· καὶ τὸ πῦρ θερμαῖνον καὶ καῖον οὐ λέγεται καίεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι. Καὶ ζῆν εἴ τις φαίη τὴν αὐτοζωὴν, ἢ φωτίζεσθαι τὸ αὐτόφως, οὐκ ὀρθῶς ἐρεῖ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, εἰ μὴ που καθ' ἕτερον ταῦτα εἴποι τρόπον, ὅτι περισσῶς καὶ οὐσιωδῶς προένεστι τὰ τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις.

Ἀλλὰ καὶ τὸ πάσης θεολογίας ἐκφανέστατον, ἢ καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ θεοπλαστίᾳ, καὶ ἄρρητός ἐστι λόγῳ παντί, καὶ ἄγνωστος νοῦ παντί, καὶ

VII. "Όσες θεϊκὲς αἰτίες βρήκαμε μέσα στὶς Γραφές γιὰ τὶς ἐνώσεις καὶ τὶς διακρίσεις αὐτὲς τὶς ἐκθέσαμε στὶς Θεολογικὲς Ὑποτυπώσεις μιλώντας χωριστὰ γιὰ τὴν καθεμία, ὅσο ἦταν δυνατό. Ἄλλες τὶς ξεδιπλώσαμε καὶ τὶς ἀναπτύξαμε μετὸν ἀληθινὸ λόγο ἢ ἐφέραμε τὸν ἱερό κι ἀθόλωτο νοῦ μας στὰ λαμπρὰ θεάματα τῆς Γραφῆς· ἄλλες ὡς μυστικὲς σύμφωνα μετὴν θεία παράδοση, τὶς πλησιάζουμε μετὸν τρόπο ποὺ ξεπερνᾷ τὴ νοερὴ ἐνέργεια. Γιατὶ κάθετι θεϊκό, ἀκόμα κι ὅσα ἔχουν φανερωθεῖ σ' ἐμᾶς, γίνονται νοητὰ μόνο μετὴν μετοχὴ τους. Καθ' ἑαυτὰ ὅμως, πῶς εἶναι στὴν ἀρχικὴ τους ἰδρυση, εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ γνώση. Λόγου χάρι, ἂν τὴν ὑπερούσια κρυφιοτήτα τὴν ὀνομάσουμε θεὸ ἢ ζωὴ ἢ οὐσία ἢ φῶς ἢ λόγο, δὲν ἀντιλαμβανόμαστε τίποτ' ἄλλο παρὰ τ' ἀποτελέσματα ποὺ ἀπὸ αὐτὴν δημιουργοῦνται σ' ἐμᾶς, ἀποτελέσματα ποὺ θεώνουν ἢ οὐσιοποιοῦν ἢ προκαλοῦν ζωὴ ἢ δορίζουν σοφία. Τὴν ἴδια ὅμως τὴν πλησιάζουμε μετὸν ἀποδέσμευση ἀπὸ κάθε νοητικὴ ἐνέργεια χωρὶς νὰ αἰσθανόμαστε μετὴν ὄραση καμιά θέωση ἢ ζωὴ ἢ οὐσία, ποὺ ἔχει πλήρη ὁμοιότητα μετὴν αἰτία τὴ χωριστὴ ἀπὸ ὅλα μετὸν ἀπόλυτη ὑπεροχή. Πάλι, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἡ Θεότητα ἢ ἀναβρυστικὴ, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι, ἂν πρέπει νὰ μιλήσω ἔτσι, βλαστοὶ θεόφυτοι, ὅπως λουλούδια καὶ φῶτα ὑπερούσια, τὸ ἔχουμε παραλάβει ἀπὸ τὴν ἱερὴ Γραφή. Πῶς ὅμως εἶναι, οὔτε νὰ τὸ ποῦμε εἶναι δυνατό οὔτε νὰ τὸ ἐννοήσουμε.

VIII. "Ὡς ἐδῶ φτάνει ἡ δύναμη τῆς νοητικῆς ἐνεργείας μας ὅτι κάθε θεϊκὴ πατρότητα καὶ υἱότητα ἔχει δωρηθεῖ καὶ σ' ἐμᾶς καὶ στὶς ὑπερουράνιες δυνάμεις ἀπὸ τὴ χωριστὴ ἀπὸ ὅλα ἀρχικὴ πατρότητα καὶ υἱότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ θεϊκὰ πνεύματα γίνονται καὶ ὀνομάζονται θεοί, γιοὶ θεῶν, πατέρες θεῶν. Ἡ πατρότητα δηλ. αὐτὴ καὶ ἡ υἱότητα ἐνεργεῖται πνευματικά, ἤγουν χωρὶς μεσολάβηση σώματος καὶ ὕλης, νοητὰ, ἐπεὶδὴ τὸ θεαρχικὸ πνεῦμα στέκεται πέρα ἀπὸ κάθε νοητὴ ἀυλία καὶ θέωση, καὶ ἔχουν ἐξαιρεθεῖ ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς κατὰ ὑπεροχὴ ἀπὸ κάθε θεϊκὴ πατρότητα καὶ υἱότητα. Ἐξάλλου δὲν ὑπάρχει ἀκριβὲς ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ αἰτία καὶ τὰ αἰτιατά. Τὰ αἰτιατά ἔχουν αὐτὲς ἢ ἐκεῖνες τὶς εἰκόνες τῶν αἰτίων, τὰ αἰτία ὅμως εἶναι χωριστὰ καὶ στέκονται πάνω ἀπὸ τὰ αἰτιατά σύμφωνα μετὸν λόγο τῆς ἀρχῆς τους. Μετὰ παραδείγματα γνωστὰ σ' ἐμᾶς· λέμε ὅτι οἱ ἡδονὲς κι οἱ λύπες μᾶς κάνουν νὰ εὐχαριστοῦμαστε καὶ νὰ λυπούμαστε, ἐνῶ αὐτὲς μήτε εὐχαριστοῦνται μήτε λυποῦνται. Καὶ ἡ φωτιὰ ἐνῶ θερμαίνει καὶ καίει, δὲ λέμε ὅτι καίγεται ἢ θερμαίνεται. Ἔτσι ἂν πεῖ κανένας τὸ ὅτι ζεῖ ἡ αὐτοζωὴ καὶ ὅτι φωτίζεται τὸ αὐτοφῶς, δὲ θὰ πεῖ ὀρθὰ κατὰ τὸ δικό μου λόγο, ἐκτὸς ἂν τοὺς δίνει ἓνα ἄλλο νόημα, ὅτι δηλ. προϋπάρχουν σὲ ἀφθονία καὶ οὐσιαστικὰ τὰ αἰτιατά μέσα στὰ αἰτία.

VIX. Ἀλλὰ καὶ τὸ λαμπρότερο σημεῖο ὅλης τῆς θεολογίας, τὸ κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση πλάσιμο τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀνέκφραστο εἶναι μετὸν ὅποιο λόγο καὶ ἀσύλληπτο ἀπὸ κάθε νοῦ· ἀκόμα κι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πρῶτο

αὐτῷ τῷ πρωτίστῳ τῶν πρεσβυτάτων ἀγγέλων. Καὶ τὸ μὲν ἀνδρικῶς αὐτὸν οὐσιωθῆναι, μυστικῶς παρειλήφμεν· ἀγνοοῦμεν δὲ ὅπως ἐκ παρ-
 θενικῶν αἱμάτων ἑτέρῳ παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ διεπλάττετο, καὶ ὅπως
 ἀβρόχοις ποσί, σωματικὸν ὄγκον ἔχουσι καὶ ὕλης βάρος, ἐπεπόρευτο
 τὴν ὑγρὰν καὶ ἄστατον οὐσίαν· καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τῆς ὑπερφυῶς ἐστὶν
 Ἰησοῦ φυσιολογίας. Ταῦτα δὲ ἡμῖν τε ἐν ἄλλοις ἱκανῶς εἴρηται, καὶ τῷ
 κλεινῷ καθηγεμόνι κατὰ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ στοιχειώσεις ὕμνηται
 λίαν ὑπερφυῶς, ἅπερ ἐκεῖνος, εἴτε πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων παρείληφεν,
 εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν λογίων ἐρεῦνης συνεώρακεν, ἐκ πολ-
 λῆς τῆς περὶ αὐτὰ γυμνασίας τε καὶ τριβῆς, εἴτε καὶ ἐκ τινος ἐμνήθη
 θειοτέρας ἐπιπνοίας, οὐ μόνον μαθὼν, ἀλλὰ καὶ παθὼν τὰ θεῖα· καὶ
 τῆς πρὸς αὐτὰ συμπάθειας, εἰ οὕτω χρή φάναι, πρὸς τὴν ἀδίδακτον
 αὐτῶν καὶ μυστικὴν ἀποτελεσθεὶς ἔνωσιν καὶ πίστιν. Καὶ ἵνα τὰ πολλὰ
 καὶ μακάρια θεάματα τῆς κρατίστης ἐκείνου διανοίας ἐν ἐλαχίστοις πα-
 ραθώμεθα, τάδε περὶ τοῦ Ἰησοῦ φησιν ἐν ταῖς συνηγμέναις αὐτῷ θεο-
 λογικαῖς στοιχειώσεσι.

Τοῦ ἁγιωτάτου Ἱεροθέου ἐκ τῶν θεολογικῶν στοιχειώσεων.

Ἡ πάντων αἰτία, καὶ ἀποπληρωτική, τοῦ Ἰησοῦ θεότης, ἡ τὰ μέρη
 τῇ ὁλότητι σύμφωνα διασώζουσα καὶ οὔτε μέρος οὔτε ὅλον οὐσα, καὶ
 ὅλον καὶ μέρος, ὡς πᾶν καὶ μέρος καὶ ὅλον ἐν ἑαυτῇ συνειληφύῃα, καὶ
 ὑπερέχουσα, καὶ προέχουσα, τελεία μὲν ἔστιν ἐν τοῖς ἀτελέσιν, ὡς τε-
 λετάρχις· ἀτελής δὲ ἐν τοῖς τελείοις, ὡς ὑπερτελής καὶ προτέλειος· εἶδος
 εἰδοποιόν ἐν τοῖς ἀνείδεοις ὡς εἰδεάρχης, ἀνείδεος ἐν τοῖς εἶδεσιν, ὡς
 ὑπὲρ εἶδος· οὐσία ταῖς ὅλαις οὐσίαις ἀχράντως ἐπιβατεύουσα καὶ ὑπερ-
 ούσιος, ἀπάσης οὐσίας ἐξηρημένη, τὰς ὅλας ἀρχὰς καὶ τάξεις ἀφορίζου-
 σα, καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ τάξεως ὑπεριδρυμένη. Καὶ μέτρον ἐστὶ τῶν ὄν-
 των, καὶ αἰῶν, καὶ ὑπὲρ αἰῶνα, καὶ πρὸ αἰῶνος· πλήρης ἐν τοῖς ἐνδεέ-
 σιν· ὑπερπλήρης ἐν τοῖς πλήρεσιν, ἄρρητος, ἄφθεγκτος, ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ
 ζώην, ὑπὲρ οὐσίαν, ὑπερφυῶς ἔχει τὸ ὑπερφυές, ὑπερουσίως τὸ ὑπερ-
 ούσιον. Ὅθεν ἐπειδὴ καὶ ἕως φύσεως ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐλήλυθε, καὶ
 ἀληθῶς οὐσιώθη, καὶ ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος ἐχρημάτισεν (ἴλεω δὲ εἶη τὰ πρὸς
 ἡμῶν τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑμνούμενα)· κἂν τούτοις ἔχει τὸ ὑπερφυές
 καὶ ὑπερούσιον, οὐ μόνον ἢ ἀναλλοικώτως ἡμῖν καὶ ἀσυγχύτως κεκοινώ-
 νηκε, μηδὲν πεπονθὼς εἰς τὸ ὑπερπλήρες αὐτοῦ, πρὸς τῆς ἀφθέγκτου
 κενώσεως· ἀλλ' ὅ τι καὶ τὸ πάντων καινῶν καινότατον, ἐν τοῖς φυσι-
 κοῖς ἡμῶν ὑπερφυῆς ἦν, ἐν τοῖς κατ' οὐσίαν ὑπερούσιος, πάντα τὰ ἡμῶν
 ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ὑπερέχων.

πρῶτο ἀπὸ τοὺς πρεσβύτερους ἀγγέλους. Τὸ ὅτι ἔγινε ἄνδρας τὸ παραλάβαμε ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ μυστηρίου. Ἀγνοοῦμε ὅμως μὲ ποιὸ ἀντίθετο στὴ φύση θεσμὸ διαμορφώθηκε ἀπὸ τὰ παρθενικά αἵματα καὶ πῶς μὲ στεγνὰ πόδια ποὺ εἶχαν σωματικὸ ὄγκο καὶ ὑλικὸ βάρος, περπάτησε τὴν ὑγρὴ καὶ ρευστὴ θάλασσα· ἀγνοοῦμε καὶ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ὑπερφυσικὴ φύση τοῦ Ἰησοῦ. Εἶναι ἀρκετὰ ὅσα εἶπαμε γι' αὐτὰ καὶ σὲ ἄλλα ἔργα μας· τὰ εἶπε καὶ ὁ ἑνδοξος καθοδηγὸς μας μὲ τρόπο ὁλότελα ὑπερφυσικὸ στὶς Θεολογικὲς τοῦ Στοιχειώσεως· τὰ εἶχε πάρει εἴτε ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους εἴτε τὰ συνθεάστηκε ἀπὸ τὴν στοχαστικὴν ἔρευνα τῆς Γράφης ἀπὸ τὴν πολλὴν ἄσκηση καὶ ἀναστροφή μαζί της· μπορεῖ ἀκόμα νὰ μῆκε στὸ μυστικὸ τους καὶ ἀπὸ κάποια θεϊκότερη ἔμπνευση, ὅχι ἀπλῶς μαθαίνοντας ἀλλὰ καὶ παθαίνοντας τὰ θεῖα. Κι ἀπὸ τὴ συμ-πάθειά του μ' αὐτὰ, ἂν πρέπει νὰ ἐκφραστῶ ἔτσι, ἔφτασε νὰ τελειοποιηθεῖ στὴν ἀδίδακτη καὶ μυστικὴ ἔνωση καὶ πίστη. Καὶ γιὰ νὰ περιλάβομε τὸ πλῆθος τὰ μακάρια θεάματα τοῦ μεγάλου ἐκείνου πνεύματος μέσα σ' ἐλάχιστες γραμμές, ἰδοὺ τί διδάσκει περὶ τοῦ Ἰησοῦ μέσα στὶς Θεολογικὲς Στοιχειώσεις του, ποὺ ὁ ἴδιος ἔχει συγκροτήσει.

Τοῦ ἀγιότατου Ἱεροθέου, ἀπὸ τὶς Θεολογικὲς στοιχειώσεις.

X. Ἡ θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, αἰτία τῶν ὅλων καὶ ὁλοκλήρωση, ποὺ διατηρεῖ τὰ μέλη σὲ συμφωνία μὲ τὸ ὅλο καὶ ποὺ χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε μέρος οὔτε ὅλο, βρίσκεται πέρα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ὅλο καὶ τὸ μέρος, ἐπειδὴ περιέχει μέσα τῆς κάθε μέρος καὶ ὅλο, εἶναι βέβαια τέλεια, μέσα στὰ ἀτελὴ ὡς ἀρχὴ τῆς τελειότητος ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀτελής μέσα στὰ τέλεια, γιατί εἶναι πέρα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τελειότητα· μορφοποιητικὴ μορφή μέσα στὰ ἄμορφα, ὡς ἀρχὴ τῆς μορφῆς, καὶ ἄμορφη πάλι μέσα στὴ μορφή, ἐπειδὴ εἶναι πέρα ἀπὸ τὴ μορφή· οὐσία ὑπερ-οὐσία ποὺ στέκει ἄχραντα πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς οὐσίες, χωριστὴ ἀπὸ κάθε οὐσία, ὁρίζει ὅλες τὶς ἀρχές καὶ ὅλες τὶς τάξεις κι ἔχει θεμελιωθεῖ πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ τάξη. Εἶναι τὸ μέτρο τῶν ὄντων καὶ ὁ χρόνος, πάνω καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ χρόνο, ὁ πλήρης μέσα στοὺς ἀδειανούς, ὁ ὑπερπλήρης στοὺς πλήρεις, ἄρρητος κι ἀνέκφραστος, πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ, τὴ ζωὴ, τὴν οὐσία, ἔχει μὲ ὑπερφυσικὸ τρόπο τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ ὑπερούσια, τὴν ὑπερουσιότητα. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ φιλανθρωπία ἔφτασε ἀκόμα κι ὡς τὴν ἀνθρώπινη φύση, κι ἔλαβε ἀληθινὴ ὑπαρξὴ καὶ ὁ ὑπέρθεος ἔγινε ἄνδρας (ἅς εἶναι σπλαχνικὰ σ' ἐμᾶς ὅσα πάνω ἀπὸ νοῦ καὶ λόγο ὑμνολογοῦμε), γιὰ τοῦτο καὶ σ' αὐτὰ μέσα ἔχει τὴν ὑπερφυσικότητα καὶ τὴν ὑπερουσιότητα, ὅχι μόνο ὅπως χωρὶς μεταβολὴ καὶ σύγχυση κοινώνησε τὴ φύση μας, χωρὶς νὰ πάθει τίποτα ἢ ὑπερ-πληρότητά του ἀπὸ τὴν ἄφατη κένωση· ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ ξένο ἀπὸ ὅλα, μέσα στοὺς φυσικοὺς ἐμᾶς ἦταν ὁ ὑπερφυσικός, μέσα σ' ἐμᾶς ποὺ ἐλάβαμε οὐσία ἦταν ὁ ὑπερούσιος ἔχοντας σὲ ὑπέρτερο ἀπὸ μᾶς βαθμὸ τὶς ιδιότητές μας ποὺ εἶχε λάβει.